

Javlon ESHBOYEV,
Navoiy davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti
E-mail: samboll2006@mail.ru

QarMII, Xorijiy tillar kafedrası mudiri, (Phd), dotsenti B.H.Xoliyorov taqrizi asosida

TECHNOLOGICAL SYSTEM FOR DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE

Annotation

This article interprets and applies the improvement of the technological system for the development of students' communicative competence, as well as various development factors. This system helps to form social humanitarian knowledge through students' vital communication skills and to connect them closely with social functions.

Key words: communication, evolution, technological system, digital platforms, multimedia resources, artificial intelligence (AI) and virtual environments.

ТЕХНОЛОГИЧЕСКАЯ СИСТЕМА РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

Аннотация

В данной статье интерпретируются и применяются совершенствование технологической системы развития коммуникативной компетентности студентов, а также различные факторы развития. Эта система помогает формировать социально-гуманитарные знания через жизненно важные коммуникативные навыки учащихся и тесно связывать их с социальными функциями.

Ключевые слова: коммуникация, эволюция, технологическая система, цифровые платформы, мультимедийные ресурсы, искусственный интеллект (ИИ) и виртуальные среды.

KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING TEXNOLOGIK TIZIMI

Annotatsiya

Ushbu maqolada talabalarning kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirishning texnologik tizimini takomillashtirish, shu bilan bir qatorda rivojlantirishning turli xil omillari talqin va tadbıq etilgan. Bu tizim ijtimoiy gumanitar bilimlarni talabalarning hayotiy muloqot qobiliyatları orqali shakllantirish va ularni ijtimoiy funktsiyalar bilan chambarchas bog'lanishida yordam beradi.

Kalit so'zlar: kommunikatsiya, evolyutsiya, texnologik tizim, raqamli platformalar, multimedia resurslari, sun'iy intellekt (AI) va virtual muhitlar.

Kirish. Rivojlanib borayotgan jamiyatimizda sog'lom avlodni, komil insonlarni voyaga yetkazish masalasiga katta e'tibor berilmoqda. Komil insonning muhim sifatlaridan biri muloqot va madaniyatdir. Etarlicha shakllanmagan muloqot madaniyatsiz sog'lom ijtimoiy munosabatlarni o'rnatish mushkul. O'z mustaqil taraqqiyot yo'lidan borayotgan Respublikamiz yoshlarini yangicha ijtimoiy muhitga tayyorlash, davr ruhida tarbiyalash – dolzarb va ustuvor vazifalardan biridir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son Farmonida uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, sifatli ta'lim xizmatlarini imkoniyatlarini oshirish, mehnat bozorigin zamonaviy ehtiyojlariga mos yuqori malakali kadrlar tayyorlash siyosatini davom ettirish, ta'lim va o'qitish sifatini baholashning xalqaro standartlarini joriy etish asosida oliy ta'lim muassasalari faoliyatining sifati hamda samaradorligini oshirish, oliy ta'lim muassasalariga qabul kvotalarini bosqichma-bosqich ko'paytirish, ilmiy-tadqiqot va innovatsiya faoliyatini rag'batlantirish, ilmiy va innovatsiya yutuqlarini amaliyotga joriy etishning samarali mexanizmlarini yaratish [1] kabi vazifalar belgilab olindi.

Muloqot faqat insonlarga xos bo'lgan jarayondir. Kishilar faoliyat jarayonida bir-birlari bilan muloqotda bo'lish ehtiyoji tug'iladi. O'zaro muloqot esa, tabiiyki, kishilik jamiyati vujudga kelishining eng asosiy unsuri hisoblanadi. Odamlar

o'rtasidagi muloqot va uning umumiy qonuniyatlari odam turmush tarzining barcha jabhalarida boshqa odamlar bilan bo'ladigan o'zaro munosabatining eng muhim shartlaridan hisoblanadi. Odamning aqli, irodasi, hissiy madaniyati, tarbiyalanganligi va shu kabilarning barchasi muloqot tufayli shakllangan xislatlardir. Shaxslararo kommunikativ muloqotni o'rganishda A. A. Chivilev, I. V. Serafimovich, G. Yu. Bazanova, O. A. Leontovich, O. F. Korol, L. R. Komalova, E. B. Yakovleva [2] singari bir qator tilshunos olimlarning o'rni juda katta, shu

bilan bir qatorda avval ishlangan va erishilgan natijalar bugungi kunda o'z samarasini bermoqda [7].

Bugungi kunda o'quv mashg'ulotlarining o'z oldiga qo'ygan oliy maqsadlaridan biri bu yetishib chiqayotgan yosh mutaxassislarining shaxsiy va kasbiy qobiliyatları, ko'nikma, bilim va malakalarini shakllantirishga qaratilgan. Oliy ta'limda bilim olayotgan har bir bo'lajak mutaxassislarining kommunikativ kompetentligini rivojlantirish, ular nafaqat akademik bilimlarga, balki turli sohalar, shu bilan bir qatorda faoliyatlarida yuzaga keladigan har qanday muammolarni ijobiy hal qilish qobiliyatiga ega bo'lishlari muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot metodologiyasi. Bugungi kunga kelib muloqot kompetentsiyasi turli sohalarida, jumladan, ta'lim, biznes va shaxsiy munosabatlarda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Muloqot kompetentsiyasi tegishli til, og'zaki bo'lmagan ishoralar va madaniy xabardorlikdan foydalangan holda turli kontekstlarda xabarlarini samarali yetkazish va sharhlash qobiliyatini o'z ichiga oladi. Texnologiyaning jadal rivojlanishi tufayli barcha yoshdagi va jamiyatning barcha qatlamlari o'rtasida kommunikativ kompetentsiyani takomillashtirish va rivojlantirishni tezlashtiradigan innovatsion tizimlar paydo bo'ladi.

An'anaga ko'ra, kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish ko'p jihatdan yuzma-yuz muloqotga, til kurslariga va chuqur tajribaga tayanadi. Ushbu usullar hali ham qimmatli bo'lsa-da, texnologiya bizning yondashuvimiz va kommunikativ ko'nikmalarimizni oshirish usulini jadallashtirdi. Raqamli platformalar, multimedia resurslari, sun'iy intellekt (AI) va virtual muhitlar o'rganish va amaliyot uchun yangi yo'llarni ochdi.

Shu bilan bir qatorda kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishning texnologik tizimlari quyidagicha tavsiflandi:

1. Til o'rganish ilovalari va dasturlari: Mobil ilovalar va kompyuter dasturlari til o'rganishni o'zgartirdi. Duolingo, Babel va Rosetta Stone kabi platformalar nutq va tinglash qobiliyatlarini yaxshilash uchun interfaol darslar, lug'at mashqlari va nutqni aniqlash texnologiyasini taklif qiladi.

2. Virtual haqiqat (VR) va kengaytirilgan haqiqat (AR): VR va AR texnologiyalari til amaliyoti uchun immersiv muhitlarni taqdim etadi. Talabalar virtual muhitda kommunikativ qobiliyatlarini oshirib, simulyatsiya qilingan suhbatlar, madaniy senariylar va real hayot simulyatsiyalarida qatnashishi mumkin.

3. Onlayn til almashinuvi: Tandem va HelloTalk kabi platformalar butun dunyo bo'ylab til o'rganuvchilarni til almashish hamkorliklari uchun bog'laydi. Matnli, ovozli va video chatlar orqali foydalanuvchilar o'z tillarida so'zlashuvchilar bilan gaplashish, tinglash va madaniy almashinuvni mashq qilishlari mumkin.

4. Nutqni aniqlash va fikr-mulohazalarni bildirish tizimlari: SpeechAce va LanguageTool kabi sun'iy intellektga asoslangan vositalar talaffuz, grammatika va so'z boyligida foydalanish bo'yicha tezkor fikr-mulohazalarni taqdim etadi. Talabalar kommunikativ ko'nikmalarni samarali rivojlantirishga yordam beradigan shaxsiylashtirilgan baholashlar va takomillashtirish bo'yicha takliflarni oladilar.

5. Raqamli hamkorlik platformalari: Zoom, Microsoft Teams va Google Workspace kabi vositalar masofaviy hamkorlik va aloqani osonlashtiradi. Ular shaxslarga virtual uchrashuvlar, taqdimotlar va munozaralarda qatnashish, raqamli kontekstda kommunikativ malakalarini oshirish imkonini beradi.

6. Gamifikatsiya va interaktiv ta'lim: Gamifikatsiyalangan platformalar til o'rganishni interaktiv o'yinlar, viktorinalar va muammolar bilan birlashtiradi. Quizlet va Kahoot kabi ilovalar o'rganishni qiziqarli va qiziqarli qiladi, faol ishtirok etish va kommunikativ ko'nikmalarni saqlashga yordam beradi.

Muloqot kompetensiyalarini rivojlantirishda ko'rsatilgan talablarni belgilash maqsadli bo'ladi. Chunki yoshlarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish omillarini, kommunikatsiyani amalga oshirishda nutqiy muloqot ko'nikmalarini shakllantirish, uni amalga oshirish usul va yo'llarini hamda muloqot maqsadiga mos keladigan ifodani topa bilish, tilni o'rgatishda o'quvchi shaxsini rivojlantirish hamda nutq madaniyati, muloqot madaniyatini tashkil etishda so'zlarning ularning leksik ma'nosiga mos ekanligini aniqlash kabilar davlat ta'lim standartiga qo'yilgan asosiy talablardan sanaladi [8]. Yuqoridagi ma'lumotlarga asoslangan holda kommunikativ kompetensiya uchun texnologik tizimlarning afzalliklari tahlil qilindi:

1. Foydalanish imkoniyati: Texnologiya kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishni geografik to'siqlardan qat'i nazar, butun dunyo bo'ylab odamlar uchun ochiq qiladi. O'quvchilar internetga ulangan istalgan joydan resurslarga kirishlari va turli tillarda so'zlashuvchilar bilan muloqot qilishlari mumkin.

2. Shaxsiylashtirish: Texnologik tizimlar individual taraqqiyot, afzalliklar va o'rganish uslublariga asoslangan shaxsiylashtirilgan o'rganish tajribasini taklif qiladi. Moslashuvchan algoritmlar va tahlillar kontentni yetkazib berishni optimallashtiradi va o'quvchilarning o'ziga xos ehtiyojlarini qondirish uchun fikr-mulohazalarni moslashtiradi.

3. Ishtirok etish: Texnologik tizimlardagi interaktiv va multimedia elementlari ishtirok etish va motivatsiyani kuchaytiradi. O'yinlashtirish, virtual muhit va ijtimoiy o'zaro ta'sir xususiyatlari kommunikativ ko'nikmalarni o'rganishni dinamik va immersiv qiladi.

4. Fikr-mulohaza va baholash: AIga asoslangan teskari aloqa tizimlari kommunikativ ish faoliyatini tezkor va ob'ektiv baholashni ta'minlaydi. Talabalar konstruktiv fikr-mulohazalarni oladilar, ularning taraqqiyotini kuzatib boradilar va real vaqtda yaxshilash kerak bo'lgan sohalarni aniqlaydilar.

5. Davomli o'rganish va qo'llab-quvvatlash: Texnologik tizimlar doimiy o'rganish va qo'llab-quvvatlash imkonini beradi. Talabalar kommunikativ ko'nikmalarni mustaqil ravishda mashq

qilishlari, resurslardan kun davomida foydalanishlari va til ixlosmandlari va ekspertlar hamjamiyatlari bilan bog'lanishlari mumkin.

Natijalar va muhokama. Jamiyatning hozirgi rivojlanish bosqichida ta'lim tizimi madaniy va tarixiy rivojlanish modelining o'zgarishi bilan bog'liq jiddiy o'zgarishlarni boshidan kechirmoqda. Ta'lim tizimida qanday islohotlar amalga oshirilmasin, baribir ular ishtirokchiga – ya'ni, o'qituvchi shaxsi zimmasiga yuklanadi. Aynan o'qituvchi turli xil innovatsiyalarni amaliyotga tatbiq etishda asosiy shaxs hisoblanadi. Yangiliklarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun (va ta'limni modernizatsiyalashning asosiy g'oyalaridan biri bu kompetentliklarni rivojlantirish), yangi sharoitda unga qo'yilgan vazifalarni hal qilish uchun o'qituvchi zarur darajadagi kasbiy mahoratga ega bo'lishi kerak [1].

Texnologik tizimlar kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish uchun katta afzalliklarni taqdim etsa-da, bir qator muammolar va mulohazalar mavjud:

1. Raqamli bo'linish: Texnologiyadan foydalanish va raqamli savodxonlikdagi nomutanosiblik, ayniqsa, yetarli darajada xizmat ko'rsatilmagan jamoalarda texnologik yechimlarning ta'minlanishi va samaradorligini cheklashi mumkin.

2. Sifatni ta'minlash: Texnologik tizimlardagi kontentning aniqligi, dolzarbligi va madaniy muvofiqligini ta'minlash samarali kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish uchun muhimdir.

3. Maxfiylik va xavfsizlik: foydalanuvchi ma'lumotlari, maxfiyligi va onlayn o'zaro aloqalarini himoya qilish raqamli ta'lim muhitida, ayniqsa sun'iy intellektga asoslangan platformalar va ijtimoiy funksiyalar bilan ishlashda muhim ahamiyatga ega.

4. An'anaviy metodlar bilan integratsiya: Texnologik tizimlardan foydalanishni an'anaviy pedagogik yondashuvlar bilan muvozanatlash o'ylangan integratsiyani va o'quv maqsadlari va natijalari bilan moslashishni talab qiladi.

Xulosa va takliflar. Texnologiya rivojlanishda davom etar ekan, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish kelajagi keyingi yutuqlar va innovatsiyalarga guvoh bo'ladi:

1. Sun'iy intellekt asosidagi shaxsiylashtirilgan ta'lim: AI algoritmlari individual

o'rganish ehtiyojlari, afzalliklari va taraqqiyotiga mos keladigan borgan sari moslashtirilgan va moslashtirilgan o'rganish tajribasini taklif qiladi.

2. Multimodal va multisensorli tajribalar: haptik teskari aloqa, immersiv muhit va tabiiy tilni qayta ishlash kabi multisensor elementlarning integratsiyasi kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishning haqiqiyliigi va samaradorligini oshiradi.

3. Virtual va kengaytirilgan voqelik integratsiyasi: VR va AR texnologiyalari til o'rganishning real va interaktiv muhitlarini yaratishda muhimroq rol o'ynaydi, madaniy immersiyani va real dunyo muloqot simulyatsiyasini osonlashtiradi.

4. Hamkorlik va ijtimoiy ta'lim maydonlari: Raqamli platformalar global til almashinuvi, madaniy muloqot va hamkorlikdagi loyihalar uchun hamkorlik maydoni sifatida rivojlanishda davom etadi, madaniyatlararo kompetensiya va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Xulosa qilib aytganda, texnologik tizimlar kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish landshaftini inqilob qildi, innovatsion vositalar, immersiv tajribalar va shaxsiy o'rganish imkoniyatlarini taklif qildi. Muammolarni hal qilishda va inklyuzivlikni ta'minlashda ushbu yutuqlarni qabul qilish butun dunyo bo'ylab odamlar turli kontekstlarda o'zlarining kommunikativ qobiliyatlarini samarali va ishonchli tarzda oshirishlari mumkin bo'lgan kelajakka yo'l ochadi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-sonli Farmoni. <https://lex.uz/docs/3107036>
2. Чивилев А.А. Межличностная коммуникация как объект исследования культурологии, Вестник культуры и искусств. - 2015. С.38-42.;
3. Серафимович И.В., Базанова Г.Ю. Роль интеллектуальных и мета когнитивных особенностей для эффективной коммуникации студентов в процессе профессионализации, European Social Science Journal. - 2016.- С. 510 - 522.;

4. Леонтович О.А. Позитивная коммуникация: постановка проблемы, Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Лингвистика. - 2015. - С. 17–22.;
5. Король О.Ф. К вопросу о социальной компетентности личности: межкультурные коммуникации в управленческом взаимодействии, Проблемы современного педагогического образования. - 2016.-С. 445 - 460.;
6. Комалова Л.Р., Яковлева Э.Б. Межличностная коммуникация: от конфликта к консенсусу. - 2016. 142 с.
7. Saydullayeva S.S. Ingliz va o'zbek tillarida nutqiy etiketlarning lingvomadaniy tahlili. - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. –Samarqand, –2023, 22-b
8. Xalikova Sh. A Kommunikativ savodxonlikni oshirish – davr talabi, raqamli texnologiyalar davrida tillarni intensiv o'qitishning psixologik-pedagogik jihatlari respublika ilmiy-amaliy anjumani, 2023-yil 2-iyun, 660 b.
9. Amirov N.I., ta'lim jarayonida talabalar kommunikativ kompetentligini shakllantirish, oliy ta'lim / высшее образование, 2020, 3 (88), 25 b.
10. <https://cyberleninka.ru/article/n/innovatsion-maktabda-chet-tilini-o'qitishning-yangi-texnologiyalari-va-afzalliklari/> viewer